

פרס יצחק בן-צבי לשנת תשמ"ב

ועדת השופטים: פרופ' יוסף דן, יושב-ראש

ד"ר אהרן אופנהיימר

פרופ' יעקב לנדאו

פרופ' רות עמירן

פרופ' אניטה שפירא

בערב הזיכרון ליצחק ורחל בן-צבי שנערך ביום כ"ט בניסן תשמ"ב (22.4.1982) חולק פרס יצחק בן-צבי לשנת תשמ"ב לפרופ' מרדכי עקיבא פרידמן על ספרו 'נישואין יהודיים בארץ ישראל – מחקר בתעודות הגניזה'.

פרופ' שאול ליברמן ישב בראש טקס חלוקת הפרס והעלה דברים לזכרה של רחל ינאית בן-צבי. פרופ' יוסף דן הביא את נימוקי השופטים ויושב-ראש הוועד המנהל של יד יצחק בן-צבי, מר מרדכי איש-שלום, הגיש את הפרס. חתן הפרס, פרופ' פרידמן, נשא דברי-תודה.

בהמשך הערב הוענקה מילגת מחקר מיוחדת על-שם רחל ינאית בן-צבי אשר ניתנת על-ידי המרכז לחקר ארץ-ישראל ויישובה של יד יצחק בן-צבי והאוניברסיטה העברית. במילגה זו, המוענקת לחוקר מצטיין בתולדות הארץ, זכתה השנה גב' מרגלית שילה, הכותבת עבודה לשם קבלת התואר דוקטור על הנושא 'מדיניות ההתיישבות של המשרד הארץ-ישראל 1908-1914'. פרופ' יהושע בן-אריה, יושב-ראש ועדת-משנה אקדמית של המרכז לבחירת מועמדים לקבלת המילגה, קרא את נימוקי הוועדה.

רחל ינאית הבלתי-ידועה

(מדברי שאול ליברמן)

ערב-זיכרון זה מציינ את יום השנה השני לפטירתה של רחל ינאית. ברצוני לגלות כאן 'סוד' שלא היה ידוע לקהל.

רחל הייתה מפורסמת כסופרת מחוננת, אקטיבית, מלאה מרץ לכל דבר שנוגע לארץ – בין למעשה בין להלכה. שתקנית לא היתה; היא היתה מבקרת, מגנה ומשכחת, הכול על-פי דרכה ותפיסתה. אבל בסוף ימיה נתגלתה לי תמונה אחרת לגמרי. בשנה האחרונה לחייה הייתי מבקר אותה, ומדבר איתה כשהייתה מתפתלת, מתכווצת ומתקמטת מתוך כאבים. וניתן לשער מה היה גודל כאבה,

מידע: פרס יצחק בן-צבי לשנת תשמ"ב

שכן מדברי השיר שהוקראו כאן ניתן להבין כיצד היא ראתה את הדרך האידיאלית שיש לחיות בה. ובחייה לא היתה רק נאה מדברת, אלא גם נאה מקיימת. והנה במשך הזמן קמצה מפיה, מעיסתה, סכום ידוע ודיברה עמי מה לעשות בו.

אינני יכול לגלות מה עשתה בסופו של דבר, מפני שכנראה לא רצתה בכך. אבל באותו זמן ראיתי לפני אישה שונה לגמרי; צנועה, סגורה בתוכה ומבקשת שלא ידעו עליה. היא ביקשה שלא יזכרו את יום פטירתה במיוחד, שכן לא תהיה אלא נספחת ליום הזיכרון של בעלה. הכרתי נשים גדולות, והרבה מהן לא היו מעוניינות שידעו את יום הולדתן, אבל בוודאי שאף אחת מהן לא הקפידה שיידעו את יום מותה. רחל ינאית היתה עקבית עד הסוף. נוכחתי שכל שעשתה היה בו משהו מופשט, מאישיותה; לא היה איכפת לה, אם מישהו אחר היה עושה מעשה טוב, ובלבד שהדבר ייעשה. וכך ביקשה להבליע את יום-הזיכרון למותה בתוך היום של בעלה, כחינת לא ידע איש את יום מותה. ברם, שום דבר לא יעזור לה, יזכרו ויזכירו אותה, ועליה אמרו חז"ל 'מְדַכְרִין ומניחין'. רחל נוחה נפש. יהא זכרה ברוך.

נימוקי ועדת השופטים למתן פרס על שם יצחק בן-צבי תשמ"ב

לפרופ' מרדכי עקיבא פרידמן

על ספרו 'נישואין יהודיים בארץ ישראל — מחקר בתעודות הגניזה'

ועדת השופטים החליטה פה אחד להמליץ בפני הוועד המנהל של יד יצחק בן-צבי על הענקת פרס בן-צבי לשנת תשמ"ב לפרופ' מרדכי עקיבא פרידמן על ספרו — *Jewish Marriage in Palestine — A Cairo Geniza Study* — ('נישואין יהודיים בארץ ישראל — מחקר בתעודות הגניזה'). ועדת השופטים, לאחר שבדקה את החיבורים שהוגשו לה, ועברה על רשימת הספרים בחקר ארץ-ישראל ובחקר עדות-ישראל אשר יצאו לאור בתקופה האחרונה, הגיעה להחלטה זו מתוך הערכה למחקר המדעי המפורט והמדוקדק שהפגין פרופ' פרידמן בספרו זה. הספר יצא לאור בשני כרכים, הכרך האחד הוא מהדורה מדעית מדויקת ומרשימה של תעודות הגניזה הקאהירית שעניינן כתובות; זהו אוסף שלם של הקטעים בנושא זה שנתגלו בגניזה, מהם שפורסמו קודם-לכן ומהם הרואים כאן אור לראשונה. פרופ' פרידמן הציג תוך תוספת פירושו, תרגום והערות מפורטות, במיתודה מדעית קפדנית. הכרך האחר כולל מחקר היסטורי מקיף ומאלף על תולדות הכתובה, נוסחיה ולשונה, מתקופת התלמוד ושרידי הכתובות שנתגלו במגילות מדבר-יהודה ועד הידיעות המגוונות בנושא קידושין שהגיעו אלינו מן הגניזה. ספר זה, על שני חלקיו, הוא יצירת מופת במחקר שיטתי טקסטואלי המניח יסוד להכרת החיים, האמונה והמסורת של יהדות ארץ-ישראל במשך תקופה ארוכה ומרכזית בתולדותינו.

פרופ' פרידמן, שעלה לארץ ב-1973 (יליד פילדלפיה, 1941), ממזג במחקר זה ובמחקריו הרבים האחרים, שרובם נוגעים אף הם בחקר הגניזה, את מיטב המסורת המחקרית במדעי היהדות בארצות-הברית ובישראל. הוא מייצג את דמות ההיסטוריון המשלב במחקרו מומחיות של תלמיד חכם בחקר התלמוד וההלכה, תוך שימוש בשיטות הפילולוגיות וההיסטוריות החדשות והמדוקדקות. להעמדת הדמות ההיסטורית של חברה יהודית, על-פי קטעים ושרידים ממקורות שונים. המחקר האינטר-דיסציפלינארי המורכב, הכולל תולדות הלשון ותולדות המשפט, הוא הכלי שבעזרתו בונה פרופ' פרידמן את תיאורו ההיסטורי.

מחקריו הרבים של פרופ' פרידמן משתרעים על-פני סוגיות רבות, אך במרכזם עומד תמיד החקר המדוקדק של תעודות הגניזה. מתוך הערכה לספר זה, לעשרות מחקריו האחרים ולעבודות שפרופ' פרידמן עוסק עתה בהכנתן ניתן לו פרס בן-צבי לשנת תשמ"ב. עלייתו ארצה והצטרפותו לסגל ההוראה והמחקר של אוניברסיטת תל-אביב היא בוודאי לברכה לו ולקהיליית המחקר בתולדות ארץ-ישראל במדינת ישראל.